

Hectorin laulutekstit ja suomalaisen lyriikan perinne

1. Lähtökohdat

Kesäkuussa 1996 Turun yliopistossa hyväksytyssä suomen kielen pro gradu -tutkielmassani tarkastelen Hectorin laulutekstien metristä rakennetta ja sointuisuutta. Tutkimusaineistoni koostuu kymmenen Hectorin albumin lauluteksteistä, joita on kaikkiaan 96. Olen valinnut aineistoni siten, että se kattaa tasaisesti Hectorin koko tähänastisen uran.

Tutkimuskohteekseni olen valinnut Hectorin (oik. Heikki V. Harma, synt. 1947) laulutekstit, koska Hector on suomalaisen rockmusiikin uranuurtaja ja pitkän tien kulkija: kolmikymmenvuotisen uransa aikana hän on julkaissut kymmeniä albumeja. Hectorin ura alkoi v. 1961, mutta ensimmäisen hittikapaleensa ”Palkkasoturi” hän levytti v. 1965. (Lehtonen 1983, 163–165.) Myös tekstintekijänä Hectoria voidaan kiistatta pitää maamme parhaimmistoon kuuluvana. Varhaistuotantonsa lauluteksteissä hän käsittelee yhteiskunnallisia asioita, mystiikkaa, okkultismia ja teosofiaa. 1970-luvun teksteissä Hector tuo esiin humoristisempaa puoltaan tekstittäjänä – joskin vakavampi aspekti on edelleen tallella. 70-luvun lopun sanoituksissaan Hector käsittelee lamakauden elämää yleisesti sekä omalta kannaltaan. 1980- ja 90-luvulla ilmestyneet levyt ovat teksteiltään pehmeämpiä: tilannekuvia luodaan pienin tarinoin ilman liiallisen kanta-aottavuuden paatosta. Uusimpien levyjen tekstit ovat myyttisiä, osin kansanperinteeseen nojaavia, joskin yhteiskunnallisuuttakin on mukana. (Jalkanen 1992, 198.) Erityisesti minua tutkimusta aloittaessani kiinnostasi se, miten Hectorin tekstit, ja tämän päivän iskelmälyriikka yleensäkin, sijoittuvat suomalaisen lyriikan perinteeseen. Hectorin teksteille ominaisten piirteiden selvittämisen ohella tämä on työni päätavoite. Keskityn tässä tarkastelemaan nimenomaan Hectorin teksteissä vallitsevina olevia piirteitä; jätän käsittelemättä muun muassa allitteraation ja konsonanssin ilmenemisen tutkimusaineistossani esiintymismäärien suhteellisen vähäisyyden vuoksi.

Tutkimuksessani vertaan Hectorin tekstien muodollista rakennetta kansanlaulujen, iskelmätekstien ja perinteisen taidelyriikan rakenteisiin. Eri lyriikan lajien välillä on selvästi havaittavissa kronologinen jatkumo, jossa vaikutteet siirtyvät lajilta toiselle: kansanrunouden ja -laulujen nykypäivän ilmenemismuoto ovat iskelmätekstit, jotka kansanlauluilta siirtyneiden vaikutteiden lisäksi ammentavat vaikutteita perinteistä runomuotoa noudattavasta taidelyriikasta.

Metriikan alaan kuuluvassa tutkimuksessani tukeudun pääosin Pentti Leinon kehittämiin teorioihin. Leinon 1970-luvun lopulla ja 80-luvun alussa julkaisemat tutkimukset edustavat uusinta suomalaista metriikan tutkimusta. Leinon teorian pohjana on hänen erityisesti määrämittäisiä runoja varten kehittämänsä metrinen kielioppi, jonka säännöstö koostuu metrisistä rakennesäännöistä, vastaavuussäännöistä ja prominenssisäännöistä. Metrisen kieliopin pohjalta kehitetty metrinen kuvausmalli pyrkii sekä paljastamaan mitallisten tekstien noudattaman metrisen struktuurin että kuvaamaan invarianssin ohella mitallisissa teksteissä esiintyvän rytmisen variaation (Leino 1982, 13). Runon tavarakenteen kuvaus liikkuu kielen tasolla: tavuja ei jaeta painollisiin ja painottomiin vaan nousussa olevat tavut merkitään symbolilla + ja laskussa olevat tavut symbolilla o. Tavarakenteen kuvausta abstraktimpi taso on metrinen pohjakaava. Se esittää mitan nousu- ja laskuasemat kielen elementeistä riippumatta – tämä mahdollistaa mitan invarianssin osoittamisen. Metrisen pohjakaavan kuvauksessa mitan nousuasemaa symboloi merkki + ja laskuasemaa merkki –. (Leino 1982, 16–17.) Teorian mukainen metrinen pohjakaava P. Mustapään ”Kaunas”-runon säkeistöstä on seuraava (Leino 1985, 391):

me junassa tutustuimme;	- + - + - + -
me tulimme Puolasta päin;	- + - + - + -
pater Spielmanis kutsui minut	- + - + - + -
ja minä tietysti jäin –	- + - + - + -

Sointuisuuden lajeista riimi on kiinteimmässä suhteessa runomittaan. Se on mitan rakenteellinen elementti. (Leino 1982, 294.) Tarkastellessani Hectorin tekstien riimejä käytän apunani Pentti Leinon määrämittäisiä runoja kuvaamaan luomia riimisääntöjä, joskaan Leinon säännöstö ei kattavasti kykene kuvaamaan Hectorin tekstien huomattavan moninaista riimistöä.

2. Hectorin laulutekstien kokonaisrakenteesta

Tutkimieni tekstien säkeiden pituus on verrannollinen säkeistöjen pituuteen: jos säkeet ovat huomattavan pitkiä, yli kahdeksan sanan mittaisia, muodostuu säkeistö useimmiten pienestä määrästä säkeitä. Tällöin myös säkeistön säekohtaisten nousuasemassa olevien tavujen määrä on luonnollisesti suurempi

kuin säkeistöissä, joiden säkeet muodostuvat yhdestä tai kahdesta sanasta. Myös tekstien säkeistöjen ja säkeistöjen säkeiden määrät ovat usein verrannollisia: yksinkertaistaen voidaan todeta, että jos säkeistöjä on monta, niissä on suhteellisen vähän säkeitä, ja jos säkeistöjen määrä on vähäinen, säkeitä on tällöin enemmän.

Kokonaisrakenteeltaan Hectorin laulutekstit vaihtelevat varsin suuresti. Rakennetyyppien ääripäinä ovat tekstit, joiden kaikki säkeistöt sisältävät saman määrän säkeitä, ja tekstit, joissa ei ole havaittavissa lainkaan kiinteää säkeistörakennetta. Huomattavaa on, että molemmat ääripäät ovat yleisimpiä: tasa-säkeistöisiä tekstejä on tutkimusaineistoni teksteistä 29 % ja kiinteää säkeistörakennetta vailla olevia tekstejä on 32 %. Oheisesta taulukosta selviävät kaikkien tasasäkeistöisten laulutekstien säkeistö- ja säemäärät.

Taulukko 1. Hectorin tasasäkeistöisten laulutekstien säkeistöjen ja säemäärien suhde.

	Säkeistöjen määrä laulutekstissä												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Säkeiden määrä säkeistöissä	1												
	2												
	3											1	
	4				2	2	1	4	2				
	5					1							
	6		1	2									
	7												
	8		2	3									
	9		1		1								
	10												
	11		2										
	12		2										
	20	1											

Säemäärältään Hectorin laulutekstien säkeistöt vaihtelevat kolmesta kahteenkymmeneen. Laulutekstien ylivoimaisesti yleisin säkeistötyyppi on nelisäkeinen säkeistö, joita on 40 % säkeistöjen kokonaismäärästä. Hector suosii selvästi parillisen määrän säkeitä sisältäviä säkeistötyyppejä: niiden osuus koko säkeistömäärästä on 74 %. Säkeistöjen hyvin suuret säemäärät ovat verraten harvinaisia. Kymmensäkeisten tai vieläkin suuremman säemäärän sisältävien säkeistöjen osuus on vain 6 %.

Nelisäkeisiä säkeistöjä suositaan muillakin lyriikan alueilla: uudemmat, riimilliset kansanlaulut, ns. rekilaulut, koostuvat lähes yksinomaan nelisäkeisistä säkeistöistä, jotka ryhmittyvät neli- tai viisisäkeistöisiksi kokonaisuuksiksi. Myös taidelyriikassa nelisäkeisen säkeistötyypin käyttö on yleistä. Oheiseen taulukkoon olen koonnut eri säkeistötyyppien esiintymismäärät Pentti

Leinon tutkimissa nousevamittaisissa runoissa, Kaarlo Kramsun lyriikassa sekä Hectorin tasasäkeistöisissä lauluteksteissä.

Taulukko 2. Eri säkeistötyyppien määrä Pentti Leinon (1980 ja 1982) tutkimissa nousevamittaisissa runoissa, Kaarlo Kramsun lyriikassa sekä Hectorin tasasäkeistöisissä lauluteksteissä.

Säkeistöt	Nousevamittaiset	Kramsu	Hector
2-säkeiset		1 (1%)	
3-säkeiset			1 (4%)
4-säkeiset	57 (57%)	46 (55%)	11 (39%)
5-säkeiset		1 (1%)	1 (4%)
6-säkeiset		12 (14%)	
7-säkeiset			
8-säkeiset	40 (40%)	22 (26%)	5 (18%)
9-säkeiset		1 (1%)	2 (7%)
10-säkeiset			
11-säkeiset			2 (7%)
12-säkeiset			2 (7%)
20-säkeiset			1 (4%)

Nelisäkeisten säkeistöjen jälkeen yleisimmin esiintyy kaikissa kahdeksän-säkeisiä säkeistöjä. Hajonta on suppeinta Leinon tutkimissa nousevamittaisissa runoissa: ne koostuvat ainoastaan neli- tai kahdeksän-säkeisistä säkeistöistä. Kramsun runoissa säkeistöjen säemäärät vaihtelevat kaksisäkeisestä yhdeksän-säkeiseen. Hectorilla hajonta on suurinta: runojen säkeistöjen säemäärät vaihtelevat kahdesta kahteenkymmeneen.

”Normaalista” lyriikasta laulutekstit eroavat siinä, että niissä esiintyy useammin kuin kerran toistuvia säkeitä, säkeistöjä tai säkeistön osia. Hectorin teksteistä 66 % sisältää jonkinlaisen toistuvan kerto-osan. Vaikka määrä on prosentuaalisesti suhteellisen suuri, mielestäni silti huomattava osa teksteistä on sellaisia, joissa ei kerto-osia esiinny. Hectorin teksteissä ei esiinny kerto-osia itsetarkoituksena, kuten iskelmälyriikassa yleensä. Iskelmä on lajityyppinä kaiken kaikkiaan varsin kerto-osakeskeinen. Kerto-osat ovat yleensä tekstin määräävä osio – muu teksti on rakennettu kerto-osan ympärille. Iskelmätekstit saattavat jopa alkaa kerto-osalla. Myös sisällöltään Hectorin kerto-osat poikkeavat tavanomaisesta iskelmätekstin kerto-osasta. Tyypillisesti iskelmän kerto-osassa toistellaan erisnimeä, hokemaa tai erisnimeä muistuttavaa muodostelmaa. Hectorin kerto-osat eivät ole näin stereotyyppisiä – usein Hectorin kerto-osat muistuttavat normaalia säkeistöä.

3. Hectorin laulutekstien mittasysteemi

Kaikki tutkimani Hectorin tekstit edustavat suomenkielisessä runoudessa yleistä dynaamista mittasysteemiä, jossa painollisten ja painottomien tavujen

vastakohta on metrisesti relevantti kielellinen oppositio. Säkeet rakentuvat säännöllisesti vuorottelevien nousujen ja laskujen jonosta. Kussakin nousussa saa olla vain yksi tavu, mutta laskun tavuluku saa vaihdella mittatyyppin mukaan. (Leino 1979, 305–306.)

Mittatyypeistä yleisin Hectorin lauluteksteissä on vaihtolaskuinen trokeedaktyyli. Aineistoni 2827 säkeestä 30 % edustaa trokeis-daktyylistä mittaa. Toiseksi käytetyin mittatyyppi on jambi-anapesti (22 %). Kiintolaskuisista mitoista jambi (20 % säkeistä) on trokeeta (18 % säkeistä) käytetympi. Harvinaisimpia mittoja ovat daktyyli ja anapesti. Yhteensä näitä edustaa 9 % säkeistä. Kärjistäen voidaan todeta Hectorin varhaistuotannon olevan mitaltaan nousevavoittoista, kun taas uusimmissa albumeissa laskevat mitat ovat selvästi käytetyimpiä.

Tutkimieni laulutekstien metriset pohjakaavat ovat hyvin vaihtelevia. Aineistoni teksteistä vain kolmessa kaikki tekstin säkeistöt noudattavat samaa metristä pohjakaavaa. Suuri osa pohjakaavoista on niin uniikkeja, ettei kahta saman säemäärän sisältävää, samaa metristä pohjakaavaa noudattavaa säkeistöä juurikaan teksteistä löydy. Vaikkeivät säkeistöt metriseltä pohjakaavaltaan välttämättä olekaan täysin identtisiä, on niissä kuitenkin havaittavissa yhteisiä piirteitä. Erityisen huomionarvoisia ovat säkeiden sisältämien nousu- asemassa olevien tavujen määrät, jotka vaihtelevat yhdestä yhteentoista. Tavallisimpia ovat neli-, viisi- ja kuusinousuiset säkeet.

Vertaillessani Hectorin laulutekstien ja kansanlaulujen metrisiä pohjakaavoja käytin apunani Timo Leisiön artikkelia ”Riimillisten kansanlaulujen metriset systeemit”, jossa hän tutkii kansanlaulujen metriikkaa Pentti Leinon teorian pohjalta.

Aineistoni 96 laulutekstistä 28 %:ssa on säkeistöjä tai säkeistönosia, joiden metristen pohjakaavojen voidaan katsoa olevan yhteneväisiä kansanlaulujen metristen pohjakaavojen kanssa. Säkeistöjä, joista voidaan todeta yhteneväisyyksiä, on 11 % säkeistöjen kokonaismäärästä. Suhteellisen vähäinen, mutta kuitenkin selvästi todettavissa oleva yhteneväisyyksien määrä selittyy pitkälti säerakenteiden erilaisuudesta: Hectorin tekstien säkeet ovat keskimäärin pidempiä kuin kansanlaulujen, joten niiden nousutavujenkin määrä on luonnollisesti suurempi.

Säkeistöistä, joissa on yhtäläisyyksiä kansanlaulujen kanssa, suurin osa on nousevamittaisia, joten pääosin ne eivät noudata riimillisten kansanlaulujen alkuperäisintä mittaa. Jos laskuasemassa olevat alkutavut luokitellaan Timo Leisiön esittämään tapaan anakruuttisiksi laskuiksi (ks. Leisiö 1986, 45–46), pohjakaavat ovat yhdenmukaiset kansanlaulukaafojen kanssa.

Kansanlauluissamme ovat suosittuja kahdeksannousuiset säekaavat; myös Hectorin teksteissä kansanlaulujen säekaavoista kahdeksannousuisia on eniten. *Loppulaskutonta kahdeksannousua*, jonka metrinen pohjakaava on + - + - + - + - / + - + - + - + -, edustaa Hectorin tuotannossa esimerkiksi ”Magdaleena”-

tekstin neljä ensimmäistä säettä. Kansanlaulun esimerkkisäkeistössä laskuun päätyvät säkeet ovat trokeisia, kun taas ”Magdaleenassa” kaikki säkeet ovat trokeis-daktyylisiä.

Isännälle ilkeälle	+o +o +o +o
tarvitsis vähän laulella,	+oo +o +o +
kun se maksaa huonon palkan	+o +o +o +o
koko vuosikaudelta.	+o +o +o +
Magdaleena kulki unissaan	+o +o +o +oo
mutta aamulla se vieras mies	+o +oo +oo +
tuli lintuparvi mukanaan	+o +o +o +oo
tulisieluinen, vieras mies...	+o +oo +o +

Hectorin laulutekstien ja iskelmäsanoitusten metrinen vertailu on sikäli problemaattista, että iskelmäsanoitusten muotoa ei lingvistikalta kannalta ole liiemmästi tutkittu. Iskelmätekstien metriikkaa koskevat tutkimukset puuttuvat kokonaan. Vertailuni pohjaa suurelta osin omiin havaintoihini iskelmätekstien metrisestä rakenteesta.

Iskelmätekstit lienevät sidoksissa perinteiseen runomuotoon lähinnä siksi, että niiden on sovitava yhteen melodian kanssa. Vapaamittainen riimitön runous ei sovi kovinkaan hyvin sävellettäväksi. Hectorin tekstit ovat havaintoni mukaan metrisesti suhteellisen lähellä nykyaikaista iskelmätekstiä. Runomittojen vaihtelu säkeittäin tuntuu olevan luontevaa iskelmissä, kun taas kansanrunoudessa se on vieras piirre.

Hectorin tekstit ovat metrisesti lähimpänä muotosidonnaista 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen taiderunoutta. Kuten tuon aikakauden lyriikka, myös Hectorin tekstit ovat muodoltaan sidottuja runomitan, säkeistöjen ja riimityksen alaisuuteen. Taidelyriikan laajasta kentästä keskityn erityisesti tarkastelemaan runoilijoita, joiden teksteissä on havaittavissa selkeää musiikinomaisuutta. Tällaisia piirteitä on esimerkiksi Eino Leinon, Larin-Kyöstin, Otto Mannisen ja Kaarlo Sarkian runoudessa. Mainituista lyyrikoista ainakin Leino ja Larin-Kyösti ovat saaneet vaikutteita kansanlauluista.

Nousevamittaisia säkeistöjä edustaa Hectorin ”Takataan roos” -tekstin säkeistö, jonka jokainen säe sisältää neljä ehjää jambijalkaa. Täsmälleen sama tavurakennekaava on Eino Leinon oheisella säkeistöllä:

Ja toisen kello edistää	o+ o+ o+ o+
ja toisen aina jälkeen jää	o+ o+ o+ o+
ja kaikki toimet nurin käy	o+ o+ o+ o+
kun ajan johtajaa ei näy	o+ o+ o+ o+
(Leino)	
Voit mennä juosten Tornioon	o+ o+ o+ o+
ja huutaa kuinka korni oon!	o+ o+ o+ o+
mä tunnen huoles vanhastaan	o+ o+ o+ o+
et diggaa rockii ollenkaan...	o+ o+ o+ o+
(Hector)	

Taidelyyrikoiden rytmisenä tyylikeinona ilmeisesti varsin usein käyttämää jambisäkeen ylimääräistä laskutavua ei Hectorin tuotannossa esiinny lainkaan. Hectorin jambisäkeet ovat aina eheitä. Hänellä ylimääräinen laskutavu esiintyy nousevista mitoista vain jambis-anapestisissä säkeissä.

Laskevamittaisista säkeistöistä Hectorin ”Ake, Make, Pera ja mä” -tekstin sekä Larin-Kyöstin ”Kontti-ukon valitus” -runon ensimmäinen ja kolmas säe ovat rytmiltään samat. Säkeistöt eroavat toisen ja neljännen säkeen osalta: Larin-Kyöstin säkeissä nousuasemassa olevia tavuja on vähemmän, kun taas kaikki Hectorin säkeet noudattavat samaa tavurakennekaavaa. Esimerkkisäkeistöistä edellinen on Larin-Kyöstin, jälkimmäinen Hectorin.

Painaa, painaa elämän murhe	+o +o +oo +o
raskaampi se on kuin rauta	+oo +oo +o
Koska sulkee minunkin tieni	+o +o +oo +o
musta hauta? –	+o +o
Make duunas kellariin pommin	+o +o +oo +o
minä myöskin mukana hommin	+o +o +oo +o
ensikännin keralla rommin	+o +o +oo +o
annoin ylen niinkuin toisetkin...	+o +o +oo +o

Kuten Hectorin lyriikassa, myös taidelyriikassa tuntuu olevan yleistä vastakkaisten runomittojen vaihteleva käyttö. Useimmiten nouseva ja laskeva mitta vuorottelevat säkeittäin, mutta myös säkeistöjä, joissa yksi säe poikkeaa muuten vallitsevasta mittatyypistä, löytyy runsaasti.

4. Riimi Hectorin lauluteksteissä

Hector käyttää teksteissään suhteellisen paljon riimejä. Aineistoni 2827 säkeestä 53 % on riimittyviä. Orposäkeiden määrä on näin alle puolet. Aineistossani ei ole yhtään täysin riimitöntä laulutekstiä – riimittömiä säkeistöjä on 2 % säkeistöjen kokonaismäärästä. Huomattavaa on, että valtaosa riimittömistä säkeistöistä esiintyy vuonna 1981 julkaistun *Eurooppa*-albumin teksteissä. Albumin nimiteksti on kokonaisuutena aineistoni riimittömin.

Riimin käytössä Hector on lähellä perinteisiä taidelyyrikkoja. Tutkimani Hectorin tuotanto sisältää riimejä jopa enemmän kuin Eino Leinon varhaislyriikka: Leinon varhaistuotannon 178 runosta täysin loppusoinnuttomia on 11,2 %, kun taas Hectorilla ei ole yhtään täysin riimitöntä tekstiä (ks. Virtanen 1975, 71). Hector lähenee tässä suhteessa muodoltaan hyvin kurinalaista Kaarlo Kramsun lyriikkaa – Pentti Leinon tutkimasta Kramsun tuotannosta ei myöskään löydy yhtään täysin riimitöntä runoa (ks. Leino 1980, 39).

Suhteuttaakseni Hectorin riimin käyttäjänä taidelyriikan kenttään käytän apuna taulukkoa, johon on koottu kymmenen taidelyyriikon ja Hectorin käyttämien riimien määrät. Taulukon pohjana käytän Hannu Launosen laatimaa taulukkoa, jossa hän esittää eri runoilijoiden riimiparien jakautumisen kate-

gorianmukaisiin ja -vastaisiin loppusointuihin (Launonen 1984, 38). Muunnan Launosen taulukkoa siten, etten erottele kategorianmukaisia ja -vastaisia riimejä vaan käsittelen niitä yhtenä kokonaisuutena. Lisäksi kerron Launosen esittämät riimiparien määrät kahdella, jotta saan riimiin osallistuvien säkeiden määrän. Esitän myös riimisäkeiden prosentuaalisen osuuden kokonaisuusmäärästä. Launosen tutkimusaineistossa kunkin lyyriikon säemäärä on 500 (Launonen 1984, 18), oma aineistoni käsittää 2827 säettä.

Taulukko 3. Riimisäkeiden määrät kymmenen taidelyyriikon ja Hectorin tuotannossa.

Runoilija	Riimisäkeiden määrä	Prosentuaalinen osuus
Juteini	184	36,8
Kivi	72	14,4
Manninen	482	96,4
Leino	322	64,4
Koskenniemi	408	81,6
Kailas	280	56,0
Sarkia	402	80,4
Anhava	28	5,6
Haavikko	0	0,0
Saarikoski	8	3,2
Hector	1501	53,0

Taulukko osoittaa Hectorin ja Uno Kailaan käyttävän riimejä lähes yhtä paljon. Myös Eino Leinon riimisäkeiden osuus on lähellä Hectoria. Sen sijaan Otto Mannisen, V. A. Koskenniemen ja Kaarlo Sarkian riimisäkeiden osuudet ovat huomattavasti suurempia kuin Hectorilla. Modernin lyriikan vapaamittaiseen ja riimitömmään perinteeseen Hectoria ei voida lukea. Taulukossa mukana olevien modernistien, Tuomas Anhavan, Paavo Haavikon ja Pentti Saarikosken, riimisäemäärät ovat kaukana Hectorin vastaavista. Haavikolla riimejä ei esiinny lainkaan.

Tutkimieni Hectorin säkeistöjen riimikaavat ovat varsin vaihtelevia. Yleisimpiä ovat kaavat, joissa *a-* ja *b-*säkeet muodostavat riimipareja tai -ryhmiä, mutta mukana on myös kaavoja, joissa jopa *j-*säkeet riimittyvät keskenään. Suuri osa riimikaavoista on ainutkertaisia, vain yhtä säkeistöä koskevia, mutta osa toistuu monessa eri tekstissä. Laulutekstejä, joiden jokaisella säkeistöllä on sama riimikaava, on aineistossani neljä.

Yleisin riimikaavatyyppe Hectorin teksteissä on *abab*, joka esiintyy 62 säkeistössä. *Abab*-tyyppiä voidaan kutsua täyteläiseksi, koska toisen ja neljännen säkeen lisäksi myös ensimmäinen ja kolmas säe riimittyvät keskenään. Myös taidelyriikassa kaksi riimiparia sisältävä säkeistö *abab* lienee hyvin tavallinen.

Hectorin teksteissä neljänneksi yleisin on kaavatyyppe *abcb*. Kaavan mukaan säkeistö sisältää riimiparin lisäksi kaksi orposäettä. Kansanrunou-

nessa *abcb* on hyvin tavallinen, samoin taidelyriikassa. Esimerkiksi Eino Leinin varhaistuotannossa kyseinen tyyppi on yleisin.

Jaottelen riimit eri tyyppeihin Pentti Leinin riimimääritelmiä mukaan. Normaali riimiparit ovat sanapareja, joissa on viimeisessä nousussa olevan tavun ensimmäisestä vokaalista säkeen loppuun sama segmentaalifoneemien joukko. Osa normaaleista riimipareista on kuitenkin sellaisia, joiden kuvaamiseen vaaditaan säännön täsmennystä: sääntö *vaatii* viimeisestä noususta alkavan riimin, *muttei kiellä* sitä alkamasta jo aiemmin. Identtisen riimin kuvaaminen vaatii myös säännön täsmentämistä: segmentaalifoneemien jonon on oltava identtinen säkeen viimeisen nousutavun alusta lähtien. (Leino 1982, 111.)

Hectorin laulutekstit sisältävät yhteensä 785 riimiparia tai -ryhmää. Näistä normaaleja riimipareja ja -ryhmiä on 79 % ja identtisiä riimipareja ja -ryhmiä mukaan luettuna sanantoisto sekä riimien siirtymätyypit on 21 %. Normaalien riimien osuus on siis huomattavan suuri.

Riimiparit voivat olla painotukseltaan tasatavuisia tai ne voivat rakentua kahdesta eri tavumäärän sisältävästä sanasta. Myös riimien pituudet vaihtelevat: riimi voi sijoittua säkeen viimeiseen tavuun tai se voi ulottua pidemmälle riippuen säkeen viimeisen nousutavun sijainnista.

Hectorin teksteissä esiintyy aivan ”normaalien” riimiparien lisäksi tapauksia, joissa parikit riimittyvät ääntämyksen perusteella kirjoitusasun edellyttämättä. Esimerkkinä mainittakoon ”Jos sä tahdot niin” -tekstissä oleva pari. Säkeet ovat mitaltaan trokeis-daktyylisiä ja riimi alkaa viimeistä edellisen tavun vokaalista.

...jos sä tahdot niin – tulen kallioiden *läpi*
jos sä tahdot niin: whatever makes you *happy!*!..

Riimiparien lisäksi aineistooni kuuluu useamman keskenään riimittyvän sanan muodostamia riimiryhmiä, joita on kaikkiaan 118. Ryhmän jäsenen määrä vaihtelee kolmesta kahdeksaan. Esitän esimerkkinä säkeistön ”Sudenkorento”-tekstistä, jossa on jopa riimittyviä *j*-säkeitä.

Kaikki oudosti irti on	a
kiinni sait sudenkorenon	a
mami huutaa: ”se päästä pois!”	b
pappa kiljuu: ”se tyhmään ois”	b
Ystäville sen näyttää sä saat	c
saat jo fiilikset voimakkaat!	c
Näyttämölle viet siivet sen	d
silmät innosta loistaen	d
Missä yleisö viiptykään?	e
pelkät naamarit siellä nään!	e
Taidat huiputtaa niitäkin;	f
siivet haihtuvat ilmaan, ja	g
Silloin esirippu nousee,	h

nousee väki, joka huutaa: ”ou!”	i
onpa katala show!!	I
Siinä vierasta lyödään	e
kysymättä liikaa,	j
tsiikaa, kuinka rouvat huutaa: ”ou!”	i
eiks oo mahtava show!?	I
Kovin ahdas on Maa	j

Riimi on iskelmäteksteissä yleensäkin tavallinen äännekuvio. Riimin yleisyyttä lauluteksteissä voidaan perustella sillä, että se ikään kuin korostaa sanoituksen musikaalisuutta. Hectorin teksteissä riimittely on vapaampaa, kaavoitumattomampaa, kuin perinteisissä iskelmäteksteissä, joissa riimiin osallistuvat usein melko merkityksettömät ”perussanat” kuten *vain, vaan, niin* ja *näin*.

Rakenteeltaan Hectorin riimit ovat lähellä taidelyriikkojen käyttämiä. Hectorin riimien pituudet vaihtelevat sanan viimeisen tavun vokaaleista alkavista kolmanneksi viimeisen tavun vokaaleista alkaviin. Tämä lienee tavallista myös perinteisessä taidelyriikassa. Poikkeuksena kuitenkin on ainakin Kaarlo Kramsu, jonka riimit ovat pääosin lyhyitä: Kramsu ei käytä kaksita-
vuista pidempiä riimejä juuri lainkaan (Leino 1980, 39).

Samantyyppiset riimiparit on Eino Leinon ”Nocturnen” ja Hectorin ”Nostalgia osa I” -tekstin säkeistöissä. Leinon säkeistössä vuorottelevat nouseva ja laskeva mitta: ensimmäinen säe on jambinen, kolmas jambis-anapestinen. Toinen ja neljäs ovat trokeisia. Kaikki säkeet päättyvät mittoihin kuulumattomaan ylimääräiseen tavuun. Ylimääräisen laskutavun vuoksi Leinon ensimmäisen ja kolmannen säkeen riimit alkavat jo viimeistä edellisen tavun vokaaleista. Toisessa ja neljännessä säkeessä on viimeisenä ylimääräinen nousutavu, joten riimit alkavat viimeisten tavujen vokaaleista. Myös Hectorin kokonaan nousevamittaisessa säkeistössä ensimmäisen ja kolmannen säkeen pituuteen pätee sama selitys kuin Leinon säkeistöön: viimeisenä oleva ylimääräinen laskutavu aiheuttaa riimien alkamisen viimeistä edellisten tavujen vokaaleista. Toisessa ja neljännessä säkeessä sitä vastoin mitta menee ”tasan” – säkeet päättyvät anapestiseen nousuun, joten riimit alkavat viimeisten tavujen vokaaleista.

Ruislinnun laulu <i>korvissani</i> ,	a
tähkäpäiden päällä täysi <i>kuu</i> ;	b
kesäyön on onni <i>omanani</i> ,	a
kaskisavuun laaksot <i>verhouu</i> .	b
Mä sammaliin sirkuksen <i>laitoin</i>	a
ja kaarnasta tein mitä <i>vain</i> ,	b
mä pahvista leijani <i>taitoin</i> ;	a
sen pilviin mä nousemaan <i>sain</i> ...	b

Sananrajaisen riimin käyttö lienee tavallista ainakin taidelyriikassa. Hectorin laulutekstien riimipareista ainoastaan kaksi voidaan luokitella sananra-

jaisiksi riimeiksi. Esimerkkisäkeet ovat Kaarlo Sarkialta sekä Hectorin ”Takataan roos” -tekstistä.

Unen kummallinen *metsä*,
elämäni kaiken peitit,
unen virttä *hymiset sä*,
ylleni loit unen seitit,
enää irti laske *et sä*.

Voit mennä juosten *Tornioon*
ja huutaa kuinka *korni oon!*

--

Identtisten riimien käyttö lienee taidelyriikassa tavallista. Ainakin Pentti Leinon tutkimissa Kaarlo Kramsun runoissa identtisiä riimejä on alun kolmatta sataa. Kramsu ei ole ainakaan tietoisesti karttanut identtisten riimien käyttöä. (Leino 1980, 40.) Sen sijaan Hectorin tuotannossa identtisiä riimejä on vähän verrattuna normaaleihin riimipareihin. Kansanlauluissa ja iskelmälyriikassa runsaasti käytetty epäpuhdas riimi ei ole taidelyriikassa eikä Hectorin teksteissä yleinen soinnutelukeyn. Sekä taidelyriikassa että Hectorin teksteissä on selvä tendenssi puhtaaseen riimitykseen.

Tutkimukseni osoittaa, että Hectorin teksteissä on selvästi havaittavissa vaikutteita riimillisistä kansanlauluista, perinteisestä iskelmälyriikasta ja ennen kaikkea muotosidonnaisesta taidelyriikasta. Lähinnä katson Hectorin tekstien muodolliselta rakenteeltaan sijoittuvan juuri taidelyriikan genreen. Vaikka Hectorin säerakenne on usein pidempi kuin perinteisten runojen ja näin ollen myös säkeiden nousutavujen määrä on usein suurempi, on Hectorin teksteissä ja taidelyriikassa sittenkin havaittavissa selkeitä rytmien samankaltaisuuksia. Erityisesti sointuisuudessa Hector liittyy vahvasti taidelyriikan perinteeseen: riimin käytössä ei ole havaittavissa eroa lainkaan, ja muusta ”musiikkilyriikasta” poiketen Hectorilla on taidelyriikkojen tapaan pyrkimys puhtaan riimin käyttöön.

LÄHTEET

Hectorin tuotanto

- Ensilumi tulee kuudelta*. Oy Ermi Finland 1992.
Eurooppa. Johanna Kustannus 1981.
Hectorlauluja I. Nostalgia. (Nuottivihko). Helsinki 1974.
Hectorlauluja II. Herra Mirandos. (Nuottivihko). Helsinki 1974.
Hectorock I. Love Records 1974.
Hotelli Hannikainen. Love Records 1976.
Nuku idiootti. Oy Flamingo Music Ab 1987.
Salaisuuksien talo. Oy Ermi Finland 1994.
Varjot ja lakanat. Oy Flamingo Music Ab 1988.
Yhtenä iltana. Oy Flamingo Music Ab 1990.

Kirjallisuus

- APO, SATU 1974: Uudistuva iskelmälyriikka. LAUNONEN, HANNU – MÄKINEN, Kirsti (toim.), *Folklore tänään*. Tietolipas 73. Hämeenlinna.
- HAMMAR, SIRPA 1991: *Prosessi, tarkoitus ja lähestymistapa – iskelmätekstien kääntämiseen vaikuttavien tekijöiden tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Kääntäjänkoulutuslaitos. Saksan kielen kääntäminen ja tulkinta. Turun yliopisto.
- JALKANEN, PEKKA 1992: *Pohjolan yössä. Suomalaisen kevyen musiikin säveltäjiä Georg Malmstenista Liisa Akimofiin*. Jyväskylä.
- KOSKIMIES, RAFAEL 1965: *Suomen kirjallisuus IV. Minna Canthista Eino Leinoon*. Helsinki.
- LAUNONEN, HANNU 1984: *Suomalaisen runon strukturaalianalyysia. Tutkimus Jaakko Juteinin, Aleksis Kiven, Otto Mannisen, Eino Leinon, V. A. Koskenniemen, Uno Kailaan, Kaarlo Sarkian, Tuomas Anhavan, Paavo Haavikon ja Pentti Saarikosken lyriikasta*. SKS:n toimituksia 396. Pieksämäki.
- LEHTONEN, ESKO 1983: *Suomalaisen rockin tietosanakirja. Osa I*. Tampere.
- LEINO, PENTTI 1979: Suomen kielen metriset systeemit ja mittatyypit. *Virittäjä*.
 ——— 1980: Kaarlo Kramsun metriikka. *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 22*. Pieksämäki.
 ——— 1982: *Kieli, runo ja mitta. Suomen kielen metriikka*. SKS:n toimituksia 376. Pieksämäki.
- LEISTÖ, TIMO 1987: Riimillisten kansanlaulujen metriset systeemit. Aiheen alustavaa hahmottelua. KURKELA, VESA – PEKKILÄ, ERKKI (toim.), *Etnomusikologian vuosikirja 1986*. Jyväskylä.
- Musiikkiuutiset* 8/1990. Vantaa.
- VIRTANEN, ANJA 1975: *Rytmit ja riimit Eino Leinon varhaistuotannossa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- VIRTANEN, LEEA 1988: *Suomalainen kansanperinne*. SKS:n toimituksia 471. Porvoo.

PIRITTA HIETANEN: *Hector's rock lyrics and the Finnish lyrical tradition*

In the article, I examine the prosodic structure and rhyming features of the rock lyrics of Hector, one of the pioneers of Finnish rock music. Hector, whose real name is Heikki V. Harma, was born in 1947 and published several LP albums in the 1960s. My corpus consists of 96 of the Hector's song lyrics, from ten albums. The corpus has been selected so as to represent evenly all of Hector's production to date.

In the study, I compare the formal structure of Hector's texts to that of folk songs, popular songs and traditional lyrical poetry. Between the different lyrical genres a clear chronological continuum can be observed, in which influences are carried over from one genre to the next. The contemporary bearers of the tradition of folk poetry and folk songs are popular songs, the lyrics of which show the influence on the one hand of folk lyrics, on the other of traditional lyrical poetry.

In my prosodic study, I follow in the main the theories developed by Pentti Leino during the late 1970s and early 1980s, representing the most recent Finnish prosodic scholarship. Leino's theory is based on his 'prosodic grammar', developed in particular for metrical (i.e. non-free) verse; Leino's grammar consists of structural rules, rules of equivalence and rules of prominence.

All of Hector's rock lyrics represent a dynamic metrical system, characterized by the opposition between stressed and unstressed syllables. Alternations in meter are more common than the use of a single meter. The most common meter in the lyrics is one which alternates between trochaic and dactylic. Hector's lyrics vary in their stanzaic type and structure; the most common type is the quatrain. The basic metrical structures are stanza-specific; there is no dominant type.

The overall structure of Hector's lyrics varies greatly; at one extreme are lyrics in which all stanzas have the same number of lines, at the other texts in which no regular stanzaic pattern can be observed at all.

Hector's lyrics are typically rhymed, above all normally rhymed. Other types of rhyme are used in the lyrics only rarely.

Hector's rhyming practice is associated with traditional Finnish rhymed folk songs through the typical stanzaic rhyme scheme, *abcb*, common in both. No detailed comparisons can be drawn between Hector's lyrics and the lyrics of traditional popular songs, since no prosodic studies of the latter are available. In general, some similarities can be observed between the two; both, for

instance, are characterized by shifts in meter from one stanza to another. I consider Hector's lyrics to be most closely related in their formal structure to traditional literary lyrical poetry, with its fixed form. While the metrical and stanzaic structures of Hector's lyrics are often longer than those typical of lyrical poetry, certain similarities can be observed in the rhythmic structure of the lines. With respect to the use of rhyme there were no differences between Hector's lyrics and the traditional lyrical poetry examined in the study.

